خاطراتی از روزهای پس از پایان جنگ و اولین تبادل پیکر شهدا در گفت‌وگوی «جوان» با یک رزمنده دفاع مقدس

۱۰ شهیدی که از میدان مین به سوی ما بال گشودند

■ علیرضا محمدی

بعد از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و سپس مسائلی که در پی عهدشکنی بعثی‌ها پیش آمد، چند روزی در مناطق عملیاتی دفاع مقدس درگیری‌هایی وجود داشت و سپس نیروهای یونیفل به خط حائل مرزی آمدند تا برقراری عملی آتش بس را تضمین کنند. حضور نیروهای یونیفل در مرزهای ایران و عراق و آرامشی که آن روزها مناطق عملیاتی را در برگرفته بود، موضوعی است که در تاریخ جنگ تحمیلی کمتر به آن پرداخته شده است. سیدمرتضی موسوی از رزمندگان لشکر ۱۴امام حسین(ع) است که در روزهای پایانی جنگ و سپس ماه‌های پس از آن، همراه گردان موسی بن جعفر(ع) در امتداد جاده شلمچه خط داشتند. مقدر می‌شود که نیروهای این گردان، اولین تبادل پیکر شهدا با اجساد نیروهای عراقی را انجام دهند. گفت‌وگوی ما با این رزمنده دفاع مقدس را پیش‌رو دارید.

بعد از پذیرش قطعنامه چه حال و هوایی در جبهه‌ها حکمفرما بود و رزمنده‌ها چه شرایطی داشتند؟

بعد از پذیرش قطعنامه توسط کشورمان، چند روز آرامش نسبی در جبهه‌ها حاکم بود. منظورم از این چند روز، حد فاصل ۲۷ تیرماه تا ۳۱ همین ماه سال ۶۷ است. در واقع شوکی به جبهه وارد شده بود و هنوز مشخص نبود چه وقایعی را در پیش داریم. سپس از صبح روز ۳۱ تیرماه عراق مجدد به مرزها حمله کرد و درگیری‌ها دوباره اوج گرفت و با احتساب عملیات مرصاد در غرب چند روزی ادامه داشت. اما در آن چند روز قبل از ۳۱ تیرماه، حال و هوای عجیبی بین بچه‌ها وجود داشت. شنیدن خبر پذیرش قطعنامه برای رزمنده‌هایی که عادت به آرامش جبهه‌ها نداشتند، عجیب به نظر می‌رسید. کسی باور نمی‌کرد جنگ اینطور تمام شود. آن روزها یاد شهدا در میان رزمنده‌ها موج می‌زد و همگی خاطراتی را که از جبهه‌های جنگ و دوستان شهیدمان داشتیم مرور می‌کردیم.

البته در این دوره فقط سه روز آرامش نسبی در جبهه حاکم بود و سپس عراق دوباره به ما حمله کرد.

بله همین طور است. از صبح ۳۱ تیر ۱۳۶۷، نیروهای دشمن حملات سنگینی را به خطوط مرزی استان خوزستان انجام دادند. آنها می‌خواستند شهرهای مهمی چون خرمشهر را بگیرند و تا آنجا که می‌توانند غنائم بیشتری نصیب خودشان کنند. چون هر آن احتمال داشت آتش بس و شرایط نه جنگ و نه صلح حاکم شود و صدام که فکر می‌کرد ما قطعنامه را از روی ضعف قبول کرده‌ایم، به طمع افتاده بود تا می‌تواند مناطق حساس در جبهه استراتژیک جنوب را تصرف کند و در میز مذاکره دستش پر باشد، اما بچه‌های رزمنده مقابل آنها ایستادگی کردند و در یک نبرد جانانه، دشمن دوباره تا مرز عقب‌نشینی کرد. بعد هم که نیروهای زیادی به جبهه‌ها آمدند و صدام فهمید که نمی‌تواند از شرایط پیش آمده به نفع خودش استفاده کند، به عنوان آخرین تیر ترکش، منافقین را از جبهه غرب به داخل ایران فرستاد و همان‌طور که می‌دانیم، آنها هم در تنگه چهارزبر (مرصاد) زمین‌گیر شدند و بسیاری از نیروهای نفاق کشته و اسیر شدند و تعدادی هم فرار کردند.

بعد از برقراری آتش بس، لشکر ۱۴ کجا خط داشت؟ نیروهای سازمان ملل چه زمانی به خطوط مرزی آمدند؟

بعد از برقراری آتش بس، لشکر مقدس امام حسین(ع) در خط پدافندی پل نو؛ قلعه شیخ غزئل و در امتداد جاده شلمچه مستقر بود. گردان‌های لشکر به نوبت به خط پدافندی می‌آمدند. در همان روزها طبق توافقی که صورت گرفته بود، نیروهای وابسته به سازمان ملل به منطقه حائل بین دو طرف آمدند. آن روزها می‌دیدیم که مرتب نیروهای UN با ماشین‌های شاسی بلند تویوتا که رنگ سفیدی داشتند، با پرچم‌های آبی رنگ به خطوط مقدم سر می‌زدند و بر کنترل آتش بس نظارت می‌کردند! در این شرایط، هیچ گونه شلیک سلاحی بین ما و نیروهای عراقی وجود نداشت. خط مقدمی که تا چندماه پیش آماج گلوله‌های خمپاره، کالیبرها و تیربارهای دشمن بود، الان در کمال سکوت محض به سر می‌برد. بچه‌های گردان به رغم هوشیاری و آمادگی لازم در شرایط «نه جنگ و نه صلح» خاطرات گذشته و دوستان شهید را مرتب مرور می‌کردند.

چطور قرار بر تبادل پیکر شهدا گذاشته شد؟

ظاهراً گزارش‌هایی از طرف نیروهای عراقی به نیروهای UN مبنی بر وجود پیکر پاک چندین شهید در منطقه شلمچه اعلام شده بود. همین گزارش‌ها باعث شد تا زمزمه تبادل پیکرهای شهدا با اجساد نیروهای عراقی مطرح شود. با شنیدن این خبر بچه‌ها خیلی خوشحال شدند و همگی به جنب و جوش پرداختند. ما می‌خواستیم اجساد نیروهای عراقی را پیدا کنیم که قبلاً از سوی بچه‌ها در محدوده خودمان به خاک سپرده شده بودند. همه بچه‌ها متفق‌القول بودند که باید تا می‌توانیم اجساد بیشتری از سربازان عراقی پیدا کنیم تا در تبادلی که به زودی صورت می‌گیرد، دست ما هم پر باشد و بتوانیم پیکر پاک شهدای‌مان را پس بگیریم.

در قرار اول چند پیکر شهید تبادل شد؟

در این مرحله که در حقیقت شروع عملیات تبادل پیکر شهدا با اجساد نیروهای عراقی بود، باید پیکر پاک ۱۰ شهید با جنازه حداقل ۱۰ جسد عراقی مبادله می‌شد. این عملیات تبادل اولین باری بود که در جبهه جنوب و خوزستان صورت می‌گرفت و این توفیق نصیب و قسمت بچه‌های لشکر مقدس امام حسین (ع) و گردان موسی بن جعفر(ع) شده بود. قرار شد تبادل شهدا از محدوده پل نو به قلعه شیخ غزئل صورت پذیرد. نیروهای عراقی مقابل ما در شهرک ولی‌عصر(عج) تا نهرخین خط پدافندی داشتند. بین ما و نیروهای دشمن میدان مین وسیعی وجود داشت که از سیم خاردارهای حلقوی پوشیده شده بود. مهندسی عراق قرار بود معبری را برای تبادل شهدا با اجساد خودشان باز کند. چون این میدان مین توسط خود عراقی‌ها ایجاد شده بود و خودشان بهتر از هر شخص دیگری می‌دانستند که چطور باید معبری را بین این میدان مین وسیع ایجاد کنند.

خود شما شاهد اولین تبادل پیکر شهدای ایرانی با اجساد نیروهای دشمن بودید؟

بله، خوب یادم است روز تبادل ساعت حدود ۱۰ صبح بود که بچه‌های ما با کمک نیروهای قرارگاه اجساد حدود ۱۰ عراقی را در تابوت گذاشتند و به جلو و محل تبادل انتقال دادند. بعد چند نفر از افسران بعثی همراه نیروهای مهندسی وارد میدان مین شده و کم‌کم معبری را باز کردند و سیم خاردارها را کنار زدند. لحظه عجیبی بود. چشمان بچه‌های ما به معبری دوخته شده بود که تا دقایقی دیگر مزین به حضور دوستان شهیدمان می‌شد. گویی این ۱۰ شهید از میدان مین به سوی ما پر می‌گشودند. همه برای ورود پیکرها لحظه شماری می‌کردند و چند نفر از بچه‌ها با کمک بچه‌های تدارکات لشکر، منقل کوچک و اسپند و قرآن را در سینی گذاشته و برای استقبال آورده بودند! این شهدا را باید اولین زائران حضرت اباعبدالله‌الحسین (ع) و علمدار کربلا حضرت ابوالفضل العباس(ع) لقب می‌دادیم که در حال ورود به میهن اسلامی ایران بودند. بچه‌ها، تابوت‌های عراقی را به نزدیک‌ترین محل تبادل انتقال دادند. در ساعت مقرر، یک افسر ارشد عراقی همراه چندین افسر و درجه‌دار دیگر که او را همراهی می‌کردند، جلو آمدند و کار تبادل پیکر پاک شهدا با تحویل اجساد عراقی‌ها آغاز شد. بوی عطر حضور شهدا همه جا را فرا گرفته بود! بچه‌ها با خواندن قرآن، دعا و فرستادن صلوات با شور بسیار خاصی به استقبال دوستان شهیدشان می‌رفتند، در حالی که اشک از چشمان و گونه‌های بچه‌های گردان موسی بن جعفر(ع) سرازیر شده بود.

شما و همرزمان‌تان ماه‌ها در مناطق عملیاتی دفاع مقدس حضور داشتید، حالا که جنگ تمام شده بود و پیکر همرزمان شهیدتان را می‌دیدید، چه حس و حالی داشتید؟

وقتی عملیات تبادل و به نوعی مراسم تبادل تمام شد، پیکر پاک شهدا را به پشت خاکریز خط مقدم انتقال دادیم. حالا که پیکر شهدا، دست خودمان بودند، می‌توانستیم همان طور که می‌خواهیم و طبق رسوم‌مان از آنها میزبانی کنیم. بنابراین بچه‌ها مراسم دعا و سینه زنی را کنار تابوت دوستان شهیدشان آغاز کردند. واقعاً لحظات خاصی بود. خیلی از ما به طلب شهادت سال‌ها در جبهه‌های دفاع مقدس حضور داشتیم و حالا که جنگ به اتمام رسیده و به‌اصطلاح در باغ شهادت تنگ و تنگ‌تر شده بود، کنار پیکر پاک همرزمان شهیدمان دلتنگی می‌کردیم و هر کس آن طور که می‌دانست با این شهدا راز و نیاز می‌کرد. بچه‌ها جنازه شهدا را در آغوش خود گرفته و با آنها درد دل می‌کردند. خوشا آنکه که پا در وادی حق نهادند و نلغزیدند و رفتند، خوش به حال شهدا، خوش به حال آنان که در معامله با خدا موفق عمل کردند و برای همیشه به جمع یاران سالار شهیدان حضرت اباعبدالله‌الحسین(ع) پیوستند و بدا به حال ما که از قافله دوستان شهیدمان جا ماندیم...

> بچه‌ها مراسم دعا و سینه‌زنی را کنار تابوت دوستان شهیدشان آغاز کردند. واقعاً لحظات خاصی بود. خیلی از ما به طلب شهادت سال‌ها در جبهه‌های دفاع مقدس حضور داشتیم و حالا که جنگ به اتمام رسیده و به اصطلاح در باغ شهادت تنگ و تنگ‌تر شده بود، در کنار پیکر پاک همرزمان شهیدمان دلتنگی می‌کردیم

> آن روزها می‌دیدیم که مرتب نیروهای UN با ماشین‌های شاسی بلند تویوتا که رنگ سفیدی داشتند، با پرچم‌های آبی رنگ به خطوط مقدم سر می‌زدند و بر کنترل آتش بس نظارت می‌کردند! در این شرایط، هیچ گونه شلیک سلاحی بین ما و نیروهای عراقی وجود نداشت

نیروهای یونیفل پس از برقراری آتش‌بس در مرز ایران و عراق مستقر شدند

نگاه

پیرامون قطعنامه ۵۹۸ و چند و چون آن

■ غلامحسین بهبودی

قطعنامه ۵۹۸ که در ۲۷ تیر ۱۳۶۷ پذیرش رسمی آن از سوی ایران اعلام شد، جامع‌ترین قطعنامه شورای امنیت در خصوص این جنگ طولانی مدت بود که توانست سنگ بنای آتش بس بین دو طرف را نیز بگذارد. در کل شورای امنیت ۱۲ قطعنامه را در حد فاصل پنجم مهر ۱۳۵۹ الی مرداد سال ۶۷ در خصوص جنگ تصویب کرد. یعنی در این هشت سال، آنها ۱۲ قطعنامه را صادر کردند و باقی قطعنامه‌ها در این خصوص، پس از پایان جنگ و برقراری آتش بس صادر شده بودند. در اینجا نگاهی به مفاد قطعنامه ۵۹۸ می‌اندازیم.

■ **ضرورت اتمام جنگ**

قطعنامه ۵۹۸ در تیر ۱۳۶۶ و در پی شکست عراق در کربلای ۵ صادر شد. این قطعنامه جدیت ابرقدرت‌ها برای اتمام جنگ را نشان می‌داد، چراکه قطعنامه‌های پیش از آن به این جامعیت نبودند و غالباً خواسته‌های به حق ایران را در نظر نداشتند. به عنوان نمونه در اولین قطعنامه‌ای که شورای امنیت شش روز پس از شروع جنگ تصویب کرد (قطعنامه ۴۷۹) صرفاً به پرهیز از خشونت اشاره شده بود، بدون آنکه اعلام شود عراق در زمان تصویب این قطعنامه، هزاران کیلومتر از خاک ایران را در تصرف دارد.

■ **آتش بس فوری**

به هر روی در قطعنامه ۵۹۸ به ۱۰ مورد اشاره شده بود که شورای امنیت دو طرف را ملزم به پذیرش آن می‌کرد. مورد اول برقراری آتش بس فوری چه در زمین، چه در هوا و چه در دریا بود. ضمن اینکه از دو طرف خواسته شده بود نیروهای خود را به مرزهای بین‌المللی برگردانند. در توضیح باید گفت در زمان تصویب این قطعنامه، یعنی در تیر ۱۳۶۶، ایران در میدان نبرد دست برتر را داشت و حدود صدها کیلومتر از خاک دشمن را در تصرف داشت. بنابراین برگشت به مرزهای بین‌المللی می‌توانست به نفع عراق بعثی باشد.

■ **تبادل اسرا**

موارد حائز اهمیت در بندهای دیگر این قطعنامه، مسئله تبادل اسرا، تعیین متجاوز (مسئول شروع جنگ) و نهایتاً تعیین خسارت‌های وارده در این جنگ هشت ساله بود. جالب است که در هیچ کدام از قطعنامه‌های دیگر، این تعداد از خواسته‌های به حق و طبیعی ایران که مورد هجوم یک کشور دیگر قرار گرفته بود، گنجانده نشده بود. بالطبع ایران خواستار آن بود که متجاوز رسماً از سوی مراجع بین‌المللی مشخص شده و تنبیه شود. اما چون ابرقدرت‌ها به خوبی می‌دانستند که متجاوز صدام است، برای اینکه اعلام آن عاملی برای پیروزی ایران تلقی نشود، از پذیرش این واقعیت سر باز می‌زدند.

■ **نه رد و نه پذیرش**

وقتی قطعنامه ۵۹۸ تصویب شد، ایران برای اولین بار در طول تاریخ جنگ، آن را صراحتاً رد نکرد. در مورد دیگر قطعنامه‌ها چون شرایط به حق ایران در آنها گنجانده نمی‌شد، مسئولان امر آنها را قاطعانه رد می‌کردند. اما در خصوص قطعنامه ۵۹۸ اینچنین نشد. هرچند ایران آن را نپذیرفت، اما رد هم نکرد و بحث روی بندهای پذیرش آتش بس و سپس تعیین متجاوز آغاز شد.

در توضیح باید گفت که ایران اعتقاد داشت ابتدا باید متجاوز تعیین و سپس آتش بس در مرزها برقرار شود، چراکه امکان داشت بعد از برقراری آتش بس و برگشت به مرزهای بین‌المللی، شورای امنیت و همین طور سازمان ملل که پیشتر جانبداری خود از عراق را نشان داده بودند، در خصوص تعیین متجاوز جانب عدالت را رعایت نکنند.

در یک نگاه کلی قطعنامه ۵۹۸ یک قطعنامه فراگیر و جامع‌تر از سایر قطعنامه‌های شورای امنیت بود که نشان داد اگر ابرقدرت‌ها در خصوص جنگ صداقت داشتند، سال‌ها قبل هم می‌توانستند با تصویب چنین قطعنامه‌ای زمینه اتمام هرچه سریع‌تر جنگ را فراهم کنند، اما شورای امنیت تنها زمانی به خود آمد که رزمندگان قدرت خود را در جبهه‌ها به رخ دشمن کشاندند و طی عملیات کربلای ۵ دژ شلمچه را شکستند. اگر روی زمین ما نمی‌توانستیم پیروزی خلق کنیم، به یقین باید گفت که قطعنامه ۵۹۸ نیز وجود خارجی پیدا نمی‌کرد.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۸۰۶

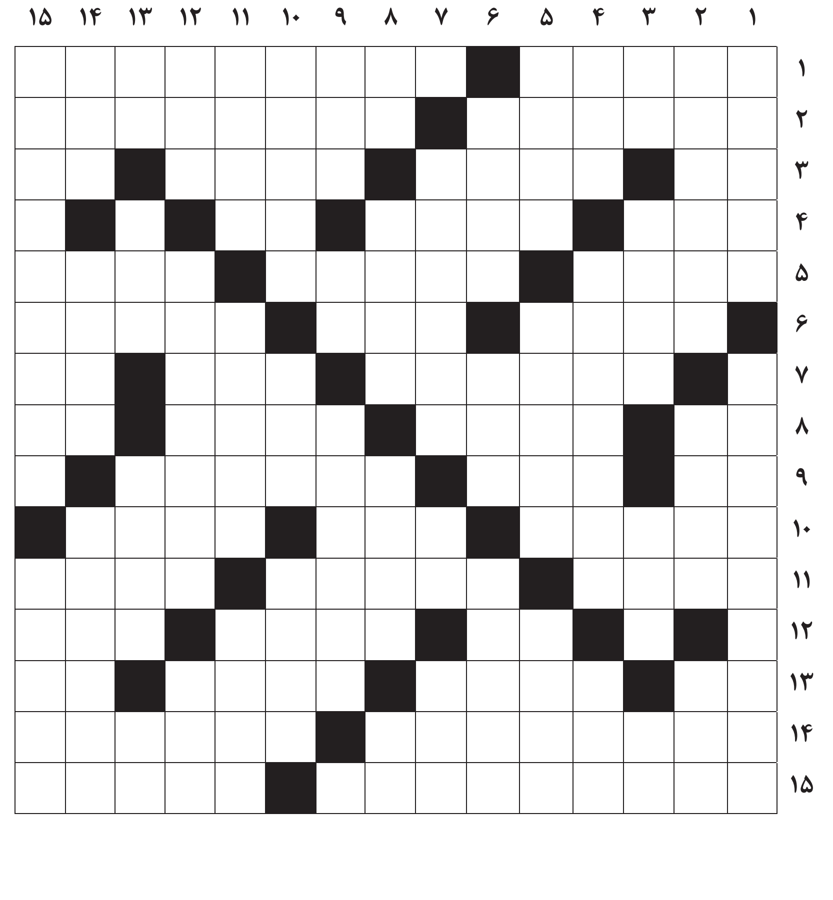

از راست به چپ

■ ۱- راز فاش‌شده- زلزله‌سنج ■ ۲- امضا- از جانورانی که نسلشان منقرض شده است ■ ۳- چهره- متاع- پارچه روبالشی- سرما ■ ۴- کوه سیمرغ- موشواره رایانه- درخت انگور ■ ۵- پرنده شکاری کوچک‌تر از باز- صمغ درخت گون- بین سر و تنه ■ ۶- اولین شهید اسلام- فدراسیون بین‌المللی دو و میدانی- وسط تابستان ■ ۷- تشویش و اضطراب- میوه پرخاصیت- بوی رطوبت ■ ۸- زیرپا مانده- پوست دباغی‌شده- پشتیبان- بدی ■ ۹- دریا- از بت‌ها- درختی با شکوفه‌های معطر ■ ۱۰- چراغ خوراک‌پزی نفتی- بهشت شداد- اتحادیه فوتبال اروپا ■ ۱۱- خبر- همداستان سلامان- خدای هندوها ■ ۱۲- اجاق گاز- روشن- سدی در تهران ■ ۱۳- زمین‌شوی- قلیه‌پوتی- اسمی دخترانه، در زبان عبری به معنی خورشید است- علامت مفعول ■ ۱۴- گناهی نابخشودنی که متأسفانه قبح آن در جامعه شکسته شده است- کینه‌توزی ■ ۱۵- رمان سامرست موام، نویسنده بنام انگلیسی- افتتاح

از بالا به پایین

■ ۱- مشایعت- ملکه مصر ■ ۲- از ساخته‌های ده‌نمکی- یار همایون- خشک‌مزاج ■ ۳- شیره انگور- بیابان- گودال- یک بر روی یک ■ ۴- اما- اسکی مارپیچ- انتها ■ ۵- نام قدیم ویتنام- بی حیا و بی شرم- نی لبک ■ ۶- مجازاً به معنی بسیار مشتاق و آرزومند است- نشانه- سرور رعیت ■ ۷- بیماری در خود ماندگی- نوشیدنی حیات‌بخش- کمانگیر معروف ■ ۸- عنصر شیمیایی- بالاترین رنگ- درخت زرتشتیان- مساوی ■ ۹- از فرزندان نوح- تاقچه‌ای در دیوار- ساغر؛ پیاله ■ ۱۰- فرشته موکل بر مهر و محبت- مدرک- زانوی در ■ ۱۱- شهر روی آب ایتالیا- از شهرهای استان سمنان- زمین ورزش بوکس ■ ۱۲- از امراض جلدی- شست‌وشوی با عجله و سرسری- از عناصر اربعه ■ ۱۳- خاک کوزه‌گری- از طوایف ساکن در غرب کشور- نوعی ماهی خزری- قاچ نشده ■ ۱۴- از شهرهای استان فارس- برناگر دل پیر- نوعی تصویربرداری پزشکی ■ ۱۵- نوع حکومت کشور استرالیا- آسایش و آسودگی

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

						۱		۳
۹	۷	۵		۱				
			۷	۲				
۱	۵							
				۳	۴		۶	
					۶		۵	
	۲					۳		۷
	۶	۷						۸
			۸	۵				

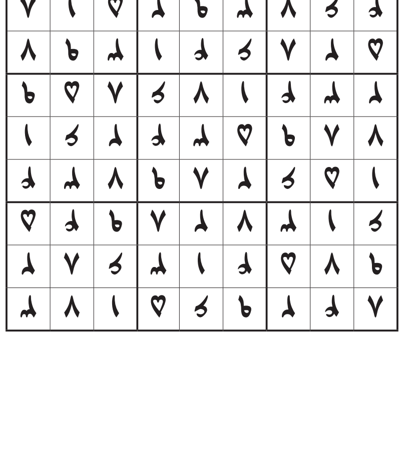

جدول کلمات متقاطع
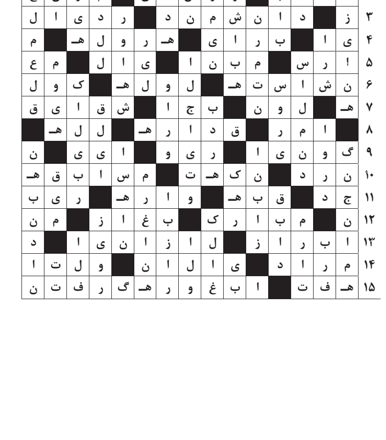
پاسخ جدول شماره ۶۸۰۵